

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

УДК 336.051

DOI: <https://doi.org/10.32782/CMI/2025-15-11>**Гудзь О.Є.**доктор економічних наук, професор,
Державний податковий університет**Правдюк М.В.**кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький національний аграрний університет

ФІНАНСОВІ ІНКЛЮЗІЇ ЯК АТРАКТОР ПОСТВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У статті уточнено розуміння понять «фінансова інклюзія» та «фінансова інклюзивність», окреслено мету й завдання фінансових інклюзій, проаналізовано стан рівня фінансових інклюзій в Україні, виявлено проблеми розвитку фінансових інклюзій, визначено роль й можливості використання фінансової інклюзії як атрактора поствоєнної трансформації фінансової системи, що є архіважливим для формування ефективних стратегій відновлення та сталого розвитку України. Наголошено, що розвиток фінансових інклюзій в Україні може значно сприяти підтримці ветеранів війни, людей, що постраждали від війни, особливо осіб з інвалідністю. Акцентовано, що розвиток фінансових інклюзій є не лише інструментом соціальної справедливості, а й стратегічним кроком, атрактором щодо відновлення та трансформації фінансової системи України, що сприятиме її стабільності, прозорості й інноваційності у довгостроковій перспективі.

Ключові слова: фінансові інклюзії, фінансова система, інклюзивність, поствоєнна трансформація, фінансові установи, атрактор.

Gudz Olena

State Tax University

Pravdiuk Maryna

Vinnytsia National Agrarian University

FINANCIAL INCLUSION AS AN ATTRACTOR FOR THE POST-WAR TRANSFORMATION OF THE FINANCIAL SYSTEM OF UKRAINE

The article clarifies the understanding of the concepts of “financial inclusion” and “financial inclusiveness”, outlines the goals and objectives of financial inclusion. The state of the level of financial inclusion in Ukraine is analyzed, in particular, it is noted that although the level of financial inclusion is far from desirable, in recent years Ukraine has seen some progress in the development of financial inclusion, which contributes to increasing the level of financial literacy and access to financial resources and services for broad segments of the population. Problems in the development of financial inclusion are identified, and attention is drawn to the fact that due to military operations, the problems of accessibility of financial resources and services in front-line regions and deoccupied territories are particularly acute, since bank branches and remote banking services do not work due to security threats due to power and communication outages. To overcome these problems, it is necessary to implement comprehensive measures, in particular, to increase financial literacy, expand the infrastructure of financial services, stimulate digitalization and develop an appropriate regulatory policy. The role and possibilities of using financial inclusion as an attractor of the post-war transformation of the financial system are determined, which is of great importance for the formation of effective strategies for the restoration and sustainable development of Ukraine, since it is outlined that the attractor of the post-war transformation of the financial system of Ukraine is a conceptual model, the end point to which the system strives during the process of changes and reforms in the context of the restoration and modernization of the financial sector after the war. It reflects a holistic picture of changes, which includes stabilizing the economy, strengthening financial stability, integration into global financial markets, increasing the level of trust in financial institutions and ensuring sustainable development of the financial system. It is emphasized that the development of financial inclusion in Ukraine can significantly contribute to supporting war veterans, people affected by the war, especially people with disabilities. It is emphasized that the development of financial inclusion is not only an instrument of social justice, but also a strategic step, an attractor for the restoration and transformation of the financial system of Ukraine, which will contribute to its stability, transparency and innovation in the long term.

Keywords: financial inclusion, financial system, inclusiveness, post-war transformation, financial institutions, attractor.

Постановка проблеми. Важливість та актуальність розгляду фінансових інклюзій у якості атрактора поствоєнної трансформації фінансової системи України, за нашим переконанням базується на кількох ключових аспектах. Так, в умовах війни наша країна зазнала значних руйнувань інфраструктури, економіч-

них втрат й соціальних потрясінь, що створило необхідність швидкої та ефективної трансформації фінансової системи для підтримки економічної стабільності та відродження країни. І саме, фінансова інклюзія створює передумови для більш справедливого та сталого розвитку, сприятиме розширенню доступу населення

й малого бізнесу до фінансових послуг, що є критично важливим для відновлення економіки, підвищення рівня життя та зменшення соціальної нерівності. Водночас, поствоєнна трансформація фінансової системи вимагатиме впровадження нових моделей та інструментів, що враховують сучасні виклики та можливості, включаючи інтелектуалізацію, мобільні платежі, транзакції та діджиталізацію фінансових послуг, а фінансова інклюдія виступатиме як один із ключових чинників, що сприятиме цим процесам. При цьому, розгляд ролі фінансової інклюдії як атрактора дозволяє визначити ключові напрями політики та інновацій, які забезпечать сталий розвиток фінансової системи в умовах постконфліктної відбудови, що сприятиме формуванню більш адаптивної, гнучкої та інклюдивної фінансової інфраструктури. Крім того, актуальність дослідження підсилюється глобальними тенденціями до цифрової трансформації фінансової системи та необхідністю інтеграції України у світову фінансову систему з урахуванням її унікальних викликів та можливостей. Отже, розгляд ролі фінансової інклюдії як атрактора поствоєнної трансформації фінансової системи є важливим та відповідає сучасним викликам й забезпечить довгострокову стабільність та процвітання України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останніми роками, фінансова інклюдія присутня в аджездах багатьох міжнародних фінансових конференцій, конгресів, симпозіумів тощо. Так, науковці, фахівці центральних банків, урядів, міжнародних організацій, фінансових установ проводять жваві дискусії щодо змістового наповнення поняття «фінансової інклюдії», її складових, напрямів використання й оцінки. Доречно відмітити цікаві наукові напрацювання таких дослідників, як: К. Ануфрієва, А. Шкляр [1], Р. Винник [2], О. Вовченко [3], О. Десятнюк, А. Крисоватий, О. Птащенко [4], Н. Захарченко [5], Н. Євтушенко, Д. Стеценко [6], С. Науменкова, С. Міщенко, В. Міщенко [7], А. Тимків, Г. Сидор [9], А. Харченко, О. Степаненко [10], R. Cull, A. Demirgüç-Kunt, J. Morduch [11], M.-J. Gallego-Losada, A. Montero-Navarro, E. García-Abajo, R. Gallego-Losada [12], A. Jong, A. Shahriar, F. Shazia [13] та інші. При цьому зауважимо, що мало дослідженою залишається роль і можливості використання фінансової інклюдії як атрактора поствоєнної трансформації фінансової системи, що вважаємо архіважливим для формування ефективних стратегій відновлення та сталого розвитку України.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення ролі й можливостей використання фінансової інклюдії як атрактора поствоєнної трансформації фінансової системи, що вважаємо архіважливим для формування ефективних стратегій відновлення та сталого розвитку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цікаво, що важливість питань щодо фінансової інклюдії в Україні зросла «в умовах вимушеної пандемічної ізоляції» [7] та повномасштабної агресивної війни, оскільки саме «інклюдія створює середовище, в якому усі індивіди мають рівні можливості і доступ до ресурсів та послуг» [4], що особливо важливо за умов поглиблення глобалізації.

Фінансову інклюдію (financial inclusion) розглядають «у площині реального доступу споживачів до базових фінансових послуг, що характеризує своєчасне

надання фінансової послуги у зручній для споживачів формі та за ціною, яка є прийнятною для споживача та економічно обґрунтованою (рентабельною) для фінансової установи, що її надає» [7], оскільки фінансова інклюдія це «створення умов для залучення усіх сегментів населення та бізнесу до користування різноманітними фінансовими послугами, які доступні за інфраструктурою та ціною, офіційно урегульовані та відповідають потребам населення з метою стимулювання економічного зростання країни та зменшення соціальної нерівності у суспільстві» [2].

Фактично, доходимо розуміння, що фінансова інклюдія – це процес забезпечення вільного доступу до фінансових ресурсів й послуг для усіх верств населення, особливо для тих, хто раніше був виключений через бідність, географічне розташування, соціальний статус або інші чинники, вона «характеризує включеність дорослого населення країни (у віці старше 15 років) до системи офіційного фінансового обслуговування для отримання доступу до базових фінансових послуг» [14]. Фінансова інклюдія має бути спрямована на наданні «усім учасникам фінансових відносин достовірну та прозору інформацію, представляти фінансову допомогу для фінансово незахищених верств населення та усувати будь-які перешкоди, які містять в собі приховані операції та витрати» [5]. Тобто, метою фінансових інклюдій є створення умов для рівного доступу до фінансових ресурсів та послуг.

При цьому, «інклюдивність – це якість або стан інклюдії, що визначає, наскільки суспільство, організація чи спільнота відкриті та готові приймати різноманітність і сприяти участі всіх членів, незалежно від їхньої специфіки чи відмінностей» [4], а фінансова інклюдивність – це цільова політика чи концепція, що передбачає системне забезпечення рівноправного доступу до фінансів для усіх, при якому фінансові послуги доступні і використовуються максимально широким колом громадян без дискримінації. Таким чином, переконуємось, що фінансові інклюдії це процес, конкретні дії, заходи, програми, інструменти спрямовані на досягнення мети і завдань, тобто активна робота з розширення доступу до фінансових послуг, а фінансова інклюдивність це стан чи концепція, яка відображає рівень доступу та використання фінансових послуг у суспільстві, вона характеризує результат роботи з підвищення рівня фінансової доступності, при цьому, фінансова доступність, за ствердженням експертів Світового банку, вважається «наріжним каменем розвитку» [14], «проте рівні доступу до фінансових послуг дуже різняться, до 2,5 млрд осіб у всьому світі поза формальною банківською системою» [11, с. 45–84]. Фактично, фінансова інклюдія це процес (дія), що веде до досягнення фінансової інклюдивності: стану суспільства, коли фінансові ресурси і послуги доступні і використовуються усіма без винятку.

Після 2010 р. багато країн (понад 55) зобов'язалися розвивати фінансові інклюдії. За інформацією Світового банку, рівень фінансової інклюдії (охоплення населення фінансовими послугами) в Україні навіть у довоєнному 2021 році складав 84%, (за цільових – 95%). «В Україні в 2021 р. 83,6 % дорослого населення мали рахунки в офіційних фінансових установах порівняно з 63 % у 2017 р. Серед громадян працездатного віку цей показник збільшився з 70 % до 75 % за період

2017–2021 рр., але значно нижчий, ніж у країнах ЄС (понад 95 %)» [8]. При цьому, «35,2 % дорослого населення здійснювали заощадження, і лише 10,5 % скористалися для цього послугами фінансових установ, а 21% зверталися до родичів чи друзів з проханням позичити гроші чи взяти їх на зберігання» [8]. А, «цільове заощадження на старість у 2021 р. робили лише 15,6 % дорослого населення» [8].

Але, через агресивну війну ситуація значно погіршилась, так, мережа банківських відділень й кількість банкоматів зменшилися через руйнування, втрату рентабельності, брак зв'язку, електроенергії тощо (лише у 2022 році закрилося 1349 відділень, хоча кількість мобілізованих працівників у фінансовому секторі складає 3–4% від загальної кількості, тоді як у інших секторах середній показник коливається в межах 9–10%). За інформацією Національного банку України на початок 2023 р. «у 67 банках України відкрито 160,2 млн рахунків для 79,4 млн клієнтів, з них 3 млн – це рахунки суб'єктів господарювання, а 76,4 – це рахунки фізичних осіб» [8]. При цьому, «найбільш популярними продуктами є платіжні рахунки – 53%, 29% користуються кредитами, 12% використовують депозитні, інвестиційні або пенсійні продукти, 9% – послуги страхування» [8].

Таким чином, рівень фінансової інклюзії далекий від бажаного. Хоча, слід відмітити, що за останні роки в Україні спостерігається деякий прогрес у розвитку фінансових інклюзій, що сприяє підвищенню рівня фінансових грамотності та доступу до фінансових ресурсів й послуг для широких верств населення. Основними досягненнями слід вважати:

- розширення доступу до якісних банківських послуг (впровадження мобільних банкінгів та онлайн-платформ дозволило більшій кількості українців користуватися фінансовими продуктами без необхідності відвідувати фізичні відділення банків);

- розвиток цифрових фінансових сервісів (створення сервісів, таких як електронні гаманці (Portmone, LiqPay тощо), що забезпечують швидкий та зручний доступ до фінансових операцій) «багато країн впроваджують цифрові платіжні системи та мобільні додатки для надання доступу до банківських послуг, особливо в регіонах з обмеженим доступом до банківських відділень» [13], а необхідність використання цифрових технологій для розвитку фінансової інклюзії обґрунтовує шерег вітчизняних й зарубіжних науковців [12];

- збільшення кількості фінансових інститутів, що працюють у сільській місцевості (відкриття мобільних банківських пунктів та філій у віддалених регіонах сприяє меншій кількості фінансових виключень);

- запровадження державних ініціатив та програм (зокрема, програми підтримки малого бізнесу, сільських територій, а також фінансові трансфери для соціально незахищених груп населення);

- підвищення фінансової грамотності (реалізація освітніх кампаній і тренінгів для населення щодо ефективного управління фінансами, що сприяє більш відповідальному використанню фінансових ресурсів, хоча вважається, що в Україні фінансова грамотність на доволі високому рівні: люди 25–34 р. (12,7 бали), 30–59 р. (12,6 бали), старше 60 років (11,6 бали), 18–19 років (10,1 бали) [8]);

- розвиток фінтех-сектору (стимулювання інновацій у сфері фінансових технологій, що робить фінан-

сові послуги більш доступними та зручними, хоча «рівень охоплення населення інтернет-послугами ще у 2019 р. в Україні становив 46, у містах – 58, сільській місцевості – 22. Зауважимо, що в умовах масштабного руйнування цифрової інфраструктури внаслідок військових дій проблема інтернет-зв'язку суттєво погіршилася» [8]).

Означені досягнення створюють підґрунтя для більшої фінансової стабільності та сприяють економічному зростанню в Україні. Проте залишається ще багато роботи для подолання залишкових бар'єрів і забезпечення рівного доступу до фінансових послуг для усіх громадян.

Проблеми щодо розвитку фінансових інклюзій в Україні включають такі основні аспекти:

- через воєнні дії проблеми доступності фінансових ресурсів й послуг у прифронтових регіонах та деокупованих територіях стоять особливо гостро, оскільки через безпекові загрози не працюють банківські відділення та дистанційні банківські сервіси внаслідок перебоїв із електрикою та зв'язком;

- обмежений доступ до фінансових послуг в сільській місцевості (багато мешканців сільських районів мають обмежений або взагалі відсутній доступ до банківських установ та фінансових продуктів через низьку щільність банківських відділень та відсутність інфраструктури);

- недостатня фінансова грамотність населення (низький рівень знань про фінансові продукти та послуги призводить до нерозуміння їхньої цінності та ризиків, що знижує бажання користуватись офіційними фінансовими ресурсами);

- високі бар'єри для входу у фінансовий сектор для окремих груп (наприклад, малий бізнес, особи з низьким доходом або без офіційного працевлаштування часто стикаються з труднощами при відкритті рахунків або отриманні кредитів через вимоги до документів або високі ставки);

- недостатня цифровізація фінансових послуг (низький рівень використання мобільного банкінгу та онлайн-платформ обмежує можливість для поширення фінансових інклюзивних сервісів, особливо в віддалених регіонах);

- регуляторні та інституційні виклики (необхідність удосконалення нормативно-правової бази для підтримки фінансової інклюзії, а також створення ефективних інститутів для просування фінансових послуг серед незахищених груп);

- страх перед фінансовими ризиками та шахрайством (недостатня інформація та низький рівень довіри до фінансових установ стримують населення від використання офіційних фінансових послуг);

- соціальні та культурні чинники (існування традиційних форм збереження та кредитування, які не завжди відповідають офіційним фінансовим інструментам, що ускладнює популяризацію сучасних сервісів).

Для подолання цих проблем необхідно впроваджувати комплексні заходи, зокрема підвищувати фінансову грамотність, розширювати інфраструктуру фінансових послуг, стимулювати цифровізацію та розробляти відповідну регуляторну політику, оскільки «розвиток фінансової інклюзії є необхідною умовою для переходу до більш високих стадій стійких фінансів» [6], і ми вважаємо, що фінансові інклюзії можуть

стати атрактором поствоєнної трансформації фінансової системи України.

«Фінансова інклюзія є процесом взаємодії між суб'єктами фінансового ринку та споживачами фінансових послуг, що через надання рівного доступу до фінансових послуг забезпечує такий рівень участі споживачів фінансових послуг у фінансовій системі, який через забезпечення сталості фінансових інституцій сприяє суспільному розвитку» [1], а головне, що «фінансова інклюзія – це активний засіб, що покращує життя членів суспільства, забезпечуючи можливість зберігання грошей (заощадження), доступ до інструментів фінансового ринку та різноманітних фінансових послуг» [9] і «фінансова інклюзія є чинником, що сприяє економічному зростанню, створенню робочих місць і розвитку в цілому» [10].

Загалом, атрактор поствоєнної трансформації фінансової системи України це концептуальна модель, кінцева точка, до якої прагне система під час процесу змін та реформ у контексті відновлення та модернізації фінансової сфери після війни. Вона відображає цілісну картину змін, що включає стабілізацію економіки, посилення фінансової стабільності, інтеграцію в світові фінансові ринки, підвищення рівня довіри до фінансових інститутів та забезпечення сталого розвитку фінансової системи. А, «створення умов для вільного доступу всіх верств населення до фінансових продуктів і послуг сприяє ефективному управлінню ресурсами, розширенню каналів інвестування, впровадженню інновацій» [3, с. 94]. Зазначимо, що і Національний банк України теж підтримує фінансові інклюзії й визнає їх «як драйвер економічного зростання та важливий фактор соціальної рівності у сучасному світі» [8]

Завдання фінансових інклюзій у якості атрактора поствоєнної трансформації фінансової системи України мають включати: досягнення стабільного фінансового середовища, здатного протистояти внутрішнім та зовнішнім шокам; створення ефективних та прозорих фінансових інститутів, підвищення їхньої компетентності та довіри з боку громадян і бізнесу; формування конкурентного та відкритого фінансового ринку, інтеграція у світові фінансові системи; підтримка цінової стабільності, контролю за інфляцією та державним боргом; впровадження сучасних фінансових технологій, розвиток фінтех-сектору; підвищення соціальної відповідальності фінансових установ та уряду щодо забезпечення доступності фінансових послуг для всіх верств населення та підтримка їх економічного зростання.

Отже, використання фінансових інклюзій у якості атрактора поствоєнної трансформації фінансової системи України передбачає окреслення певної ідеалізованої моделі, до якої прагне країна через комплекс реформ, спрямованих на створення сучасної, стабільної та стійкої фінансової системи, здатної підтримувати економічну відбудову та довгостроковий розвиток. При цьому, фінансові інклюзії будуть відігравати ключову роль у поствоєнній трансформації фінансової системи України, сприяючи її стабілізації, розвитку та підвищенню соціальної справедливості. Основні шляхи їх впливу включатимуть:

– розширення доступу до фінансових ресурсів і послуг через забезпечення широкого доступу до банківських рахунків, кредитів, страхування та інших

фінансових продуктів для населення та малого бізнесу, особливо в регіонах, постраждалих від війни й створення мобільних та цифрових фінансових сервісів для віддалених та незахищених груп населення;

– стимулювання економічного відновлення за допомогою надання малому та середньому бізнесу доступу до фінансування, що сприятиме створенню робочих місць та відновленню економіки, особливо на звільнених територіях й підтримку підприємництва через мікрокредитування та мікрофінансування;

– підвищення фінансової грамотності, оскільки освіта населення щодо управління фінансами, допомагає уникнути боргових пасток та сприяє відповідальному використанню фінансових послуг;

– підсилення фінансової стабільності й безпеки за допомогою розбудови систем захисту прав споживачів фінансових послуг й впровадження сучасних технологій для боротьби з фінансовими злочинами та шахрайством;

– створення більш інклюзивної та стійкої фінансової системи через заохочення участі різних соціальних груп, включаючи жінок, людей з малозабезпечених регіонів, внутрішньо переміщених осіб та інтеграцію фінансових інновацій, таких як цифрові валюти та блокчейн, для підвищення ефективності й прозорості;

– відновлення довіри до фінансової системи, оскільки внаслідок підвищення рівня фінансової включеності, зростає довіра населення до фінансових інститутів, що є важливим для стабільності системи.

Загалом, фінансова інклюзія сприяє створенню більш рівноправної, стійкої та конкурентоспроможної фінансової системи України, що буде критично важливим у період післявоєнного відновлення та модернізації країни.

Окремо наголосимо, що розвиток фінансових інклюзій в Україні може значно сприяти підтримці ветеранів війни, людей, що постраждали від війни, особливо осіб з інвалідністю, через кілька ключових напрямів:

– забезпечення їх можливістю відкривати банківські рахунки, отримувати кредити та інші фінансові інструменти дозволяє їм ефективніше управляти своїми фінансами, отримувати соціальні виплати та підтримку;

– створення зручних та доступних процедур для отримання фінансових послуг допомагає ветеранам, інвалідам, переселенцям, особливо тим, хто мешкає у віддалених чи малонаселених регіонах, чи наближених до активних військових дій або має обмежені технічні навички;

– проведення тренінгів та освітніх програм для ветеранів щодо фінансового планування, заощаджень і користування банківськими продуктами сприятиме їхній фінансовій стабільності;

– розробка фінансових продуктів, орієнтованих на потреби ветеранів (наприклад, пільгові кредити, програми підтримки малого бізнесу), допоможе їм відновлюватися та інтегруватися у цивільне життя;

– розвиток мобільних та онлайн банкінг-сервісів забезпечить ветеранам легкий доступ до фінансових ресурсів навіть у разі обмежень мобільності або перебування у віддалених районах.

Загалом, посилення фінансової інклюзії створить умови для економічного самостійного відновлення ветеранів, переселенців, їхнього психологічного комфорту

та активної участі у суспільному житті, що є важливим елементом підтримки та реабілітації після війни.

Підсумовуючи, акцентуємо, що використання та розвиток фінансових інклюдій вважаємо аттрактором і ключовим компонентом поствоєнної трансформації фінансової системи України опираючись на наступне:

- розширення доступу до фінансових ресурсів й послуг дозволяє ширшому колу громадян та підприємств ефективніше управляти своїми фінансами, зменшує тіньові операції та підвищує прозорість економіки, що сприяє стабілізації фінансової системи і створює умови для сталого економічного розвитку;

- фінансові інклюдії допомагають підвищити соціальну рівність різним групам (сільському населенню, малому бізнесу, жінкам, особам з обмеженими можливостями) й отримати доступ до кредитів, депозитів, страхових та інших фінансових послуг, що сприяє зменшенню соціально-економічної нерівності та більш рівномірному розвитку віддалених, малонаселених регіонів, на територіях, наближених до активних військових дій, чи на звільнених територіях;

- малі підприємства є важливим драйвером відновлення економіки після війни, а фінансові інклюдії забезпечують їм доступ до капіталу, що сприяє створенню робочих місць, зростанню виробничої активності та інновацій;

- розвиток фінансових інклюдій включає освітні програми, що підвищують рівень фінансової грамотності населення, що сприяє зростанню довіри до фінансових інституцій і зменшує ризик фінансових криз;

- впровадження цифрових технологій та інновацій через поширення мобільних банкінг-сервісів, електронних платежів та інших цифрових інструментів робить фінансові послуги більш доступними, швидкими і дешевими, що особливо важливо в умовах відновлення країни та обмеженого доступу до традиційних банківських установ у деяких регіонах, крім того, використання блокчейну й різних криптовалют має потенціал підвищити доступність і якість фінансових послуг за умов відсутності належної банківської інфраструктури;

- фінансові інклюдії створюють передумови для сталого розвитку сприяють формуванню більш стійкої, адаптивної фінансової системи, здатної швидко реагувати на виклики та підтримувати економіку у кризових ситуаціях.

Отже, розвиток фінансових інклюдій є не лише інструментом соціальної справедливості, а й страте-

гічним кроком, аттрактором щодо відновлення та трансформації фінансової системи України, що сприятиме її стабільності, прозорості й інноваційності у довгостроковій перспективі.

Висновки. У статті уточнено розуміння понять «фінансова інклюдія» та «фінансова інклюдивність», окреслено мету й завдання фінансових інклюдій. Проаналізовано стан рівня фінансових інклюдій в Україні, зокрема відмічено, що хоча рівень фінансової інклюдії далекий від бажаного, але за останні роки в Україні спостерігається деякий прогрес у розвитку фінансових інклюдій, що сприяє підвищенню рівня фінансової грамотності та доступу до фінансових ресурсів й послуг для широких верств населення. Виявлено проблеми розвитку фінансових інклюдій, звернено увагу, що через воєнні дії проблеми доступності фінансових ресурсів й послуг у прифронтових регіонах та деокупованих територіях стоять особливо гостро, оскільки через безпекові загрози не працюють банківські відділення та дистанційні банківські сервіси внаслідок перебоїв із електроенергією та зв'язком. Для подолання цих проблем необхідно впроваджувати комплексні заходи, зокрема підвищувати фінансову грамотність, розширювати інфраструктуру фінансових послуг, стимулювати цифровізацію та розробляти відповідну регуляторну політику. Визначено роль й можливості використання фінансової інклюдії як аттрактора поствоєнної трансформації фінансової системи, що є архіважливим для формування ефективних стратегій відновлення та сталого розвитку України, оскільки окреслено, що аттрактор поствоєнної трансформації фінансової системи України це концептуальна модель, кінцева точка, до якої прагне система під час процесу змін та реформ у контексті відновлення та модернізації фінансової сфери після війни. Вона відображає цілісну картину змін, що включає стабілізацію економіки, посилення фінансової стабільності, інтеграцію в світові фінансові ринки, підвищення рівня довіри до фінансових інститутів та забезпечення сталого розвитку фінансової системи. Наголошено, що розвиток фінансових інклюдій в Україні може значно сприяти підтримці ветеранів війни, людей, що постраждали від війни, особливо осіб з інвалідністю. Акцентовано, що розвиток фінансових інклюдій є не лише інструментом соціальної справедливості, а й стратегічним кроком, аттрактором щодо відновлення та трансформації фінансової системи України, що сприятиме її стабільності, прозорості й інноваційності у довгостроковій перспективі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ануфрієва К.В., Шкляр А.І. Фінансова інклюдія як чинник соціоекономічного розвитку. *Український соціум*. 2019. № 3 (70). С. 59–77. DOI: <https://doi.org/10.15407/socium2019.03.059>
2. Винник Р. Ю. Розвиток фінансової інклюдії в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 31. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-45>
3. Вовченко О. С. Фінансова інклюдія як інструмент забезпечення фінансової стабільності банків. *International scientific journal "Grail of Science"*. 2022. № 12–13. С. 94–95.
4. Десятнюк О. М., Крисоватий А. І., Птащенко О.В. Стан та тенденції розвитку фінансової інклюдії в Україні. *Світ фінансів*. 2023. № 3 (76). С. 21 – 34. DOI: <https://doi.org/10.35774/sf2023.03.021>
5. Захарченко Н.В. Фінансова інклюдія для підвищення добробуту населення та економічного зростання держави. *Фінанси України*. 2020. № 6. С. 105–116.
6. Євтушенко Н. М. Стеценко Д. І. Фінансова інклюдія в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2024. № 40. С. 136–140. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.07.06.2024.015>
7. Науменкова С., Міщенко С., Міщенко В. Цифрова фінансова інклюдія для прискорення досягнення цілей сталого розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2023. № 1(222). С. 102–112. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2023/222-1/13>

8. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/>
9. Тимків А. О., Сидор Г. В. Проблемні аспекти дослідження фінансової інклюзії. *Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2023. № 1(27). С. 143–153. DOI: [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2023-1\(27\)-143-153](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2023-1(27)-143-153)
10. Харченко А.М., Степаненко О.С. Розвиток фінансової інклюзії через використання новітніх фінансових технологій у банківській сфері. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету: Збірник наукових праць*. 2021. №9–10 (286–287). С. 60–64. DOI: <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2021-9-10-286-287-60-64>
11. Cull R., Demirgüç-Kunt A., Morduch J. *Banking the World: Empirical Foundations of Financial Inclusion*. The MIT Press. 2013. 512 p.
12. Gallego-Losada M.-J., Montero-Navarro A., García-Abajo E., Gallego-Losada R. Digital financial inclusion. Visualizing the academic literature. *Research in International Business and Finance*. 2023. Vol. 64. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2022.101862>
13. Jong A., Shahriar A. Z., Shazia F. Reaching out to the unbanked: The role of political ideology in financial inclusion. *Journal of International Money and Finance*. 2022. Vol. 126. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jimonfin.2022.102678>
14. The Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19. URL: <https://globalfindex.worldbank.org>

REFERENCES

1. Anufriieva K.V. & Shkliar A.I. (2019) Finansova inkluziia yak chynnyk sotsio-ekonomichnoho rozvytku [Financial inclusion as a factor of socio-economic development]. *Ukrainskyi sotsium*. No. 3 (70). Pp. 59–77. DOI: <https://doi.org/10.15407/socium2019.03.059> (in Ukrainian)
2. Vynnyk R. Yu. (2021) Rozvytok finansovoi inkluzii v Ukraini [Development of financial inclusion in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*. Vyp. No. 31. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-45> (in Ukrainian)
3. Vovchenko O. S. (2022) Finansova inkluziia yak instrument zabezpechennia finansovoi stabilnosti bankiv [Financial inclusion as a tool for ensuring the financial stability of banks]. *International scientific journal "Grail of Science"*. No. 12–13. Pp. 94–95. (in Ukrainian)
4. Desiatniuk O. M., Krysovatiy A. I. & Ptashchenko O.V. (2023) Stan ta tendentsii rozvytku finansovoi inkluzii v Ukraini [Status and trends in the development of financial inclusion in Ukraine]. *Svit finansiv*. No. 3 (76). Pp. 21–34. DOI: <https://doi.org/10.35774/sf2023.03.021> (in Ukrainian)
5. Zakharchenko N.V. (2020) Finansova inkluziia dlia pidvyshchennia dobrobutu naselennia ta ekonomichnoho zrostantia derzhavy [Financial inclusion to improve the well-being of the population and the economic growth of the state]. *Finansy Ukrainy*. No. 6. Pp. 105–116. (in Ukrainian)
6. Yevtushenko N. M. & Stetsenko D. I. (2024) Finansova inkluziia v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektivy rozvytku [Financial inclusion in Ukraine: current state and development prospects]. *Mizhnarodnyi naukovi zhurnal "Hraal nauky"*. No. 40. Pp. 136–140. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.07.06.2024.015> (in Ukrainian)
7. Naumenkova S., Mishchenko C. & Mishchenko V. (2023) Tsyfrova finansova inkluziia dlia pryskorennia dosiahnennia tsilei staloho rozvytku [Digital financial inclusion to accelerate the achievement of the Sustainable Development Goals]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika*. No. 1(222). Pp. 102–112. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2023/222-1/13> (in Ukrainian)
8. Natsionalnyi bank Ukrainy [National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/>
9. Tymkiv A. O. & Sydor H. V. (2023) Problemni aspekty doslidzhennia finansovoi inkluzii [Problematic aspects of financial inclusion research]. *Naukovyi visnyk IFNTUNH. Seriya: Ekonomika ta upravlinnia v naftovii i hazovii promyslovosti*. No. 1(27). Pp. 143–153. DOI: [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2023-1\(27\)-143-153](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2023-1(27)-143-153) (in Ukrainian)
10. Kharchenko A.M. & Stepanenko O.S. (2021) Rozvytok finansovoi inkluzii cherez vykorystannia novitnikh finansovykh tekhnolohii u bankivskii sferi [Development of financial inclusion through the use of the latest financial technologies in the banking sector]. *Naukovyi visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu: Zbirnyk naukovykh prats* No. 9–10 (286–287). Pp. 60–64. DOI: <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2021-9-10-286-287-60-64> (in Ukrainian)
11. Cull R., Demirgüç-Kunt A. & Morduch J. (2013) *Banking the World: Empirical Foundations of Financial Inclusion*. The MIT Press. 512 p.
12. Gallego-Losada M.-J., Montero-Navarro A., García-Abajo E. & Gallego-Losada R. (2023) Digital financial inclusion. Visualizing the academic literature. *Research in International Business and Finance*. Vol. 64. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2022.101862>
13. Jong A., Shahriar A. Z. & Shazia F. (2022) Reaching out to the unbanked: The role of political ideology in financial inclusion. *Journal of International Money and Finance*. Vol. 126. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jimonfin.2022.102678>
14. The Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19. Available at: <https://globalfindex.worldbank.org>

Стаття надійшла: 09.08.2025

Стаття прийнята: 02.09.2025

Стаття опублікована: 24.09.2025